

A „BÉCSI ÉS A BUDAPESTI STEKEL” ARCAI A FREUD–FERENCZI LEVELEZÉSBN*

Hárs György Péter

A címről.¹ Nem tévedés. Bár Stekel csak egy volt – természetesen a bécsi –, Ferenczi nevezi így Feldmann Sándort egy Freudnak szóló levélben 1923. március 14-én. Fontos a dátum, mert Feldmann sem volt mindig „budapesti Stekel”, sem pedig „a mi Stekelünk” (1925. március 30.), és megítélése nagyban összefügg a bécsi Stekel Freud és Ferenczi általi megítélésével. Történetünk tehát több szálon fut – időben is. Az egyik Stekel személyiségének és munkásságának zűrösen és zavarosan váltakozó megítélése a levelezésben, a másik Feldmann „prestekeliánus” korszakáé, a harmadik pedig az aktív analitikus Feldmanné. Utóbbi kettő között a cezúrát az 1923-as év jelenti, amikor is „Feldmann Sándort – Freud személyes utasítására – az ortodox pszichoanalitikusok egyesülete »kilépésre bírta«. Az ügy pontos részletei nem deríthetők ki; *Hermann Imre* öt évtized múltával, a hetvenes évek elején sem volt hajlandó részletesen beszélni róla.” (Harmat 1994, 212.). Harmat valószínűleg a levelezést is követi, amikor *kiléptetésről* beszél – ott a „kivégzés” szó olvasható (Freud/Ferenczi 2004, 156., 1923. január 22.) –, Feldmann ugyanakkor már az adott

* Ez az írás az OTKA T46600 sz. kutatási projektjének keretében készült. Ahol külön nem jelzem, kiemelések az eredetiben. Az idézetekben megtartottam az eredeti írásmódot.

¹ Wilhelm Stekel (1868–1940), bukovinai születésű bécsi ideg orvos. Feldmann Sándor (1890–?), 1919 júniusától valószínűleg 1923-ig tagja a magyar pszichoanalitikus egyesületnek. Mindkettőjükéről bővebben lásd: Hárs 2003.

évben *kiválást* említ (Feldmann 1931, III.). Hermann így emlékszik: „Egyedül Feldmann Sándort voltunk kénytelenek Freud személyes utasítására kilépésre bírni, s így ő a stekelistákhoz csatlakozott, de ő mindig hozzánk tartozónak érezte magát, nem jó szívvel lépett át Stekel követőinek egyesületébe. Egyszer Feldmannal kapcsolatban kerestem fel Freudot.” (Harmat 1991, 134-135.). Ennyi...²

Hallgattassék meg a másik fél is. Jellemző, hogy mennyire más-ként élte meg a két oldal, Freud és Ferenczi, illetve Feldmann a kritikus eseményt, bármi volt is az. A köztük lévő nyílt konfliktusra és polémiákra, amit Ferenczi robbantott ki, csak évekkel később, 1930-ban került sor (lásd: Hárs 2003). Feldmann sem előtte, sem utána nem nyilatkozott explicit módon elmarasztalóan „a hivatalos és vég-rehajtóvá kinevezett magyar analitikus”-ról (Feldmann 1930a, 5.), Freudról pedig tudtommal soha nem tett rosszálló kijelentéseket. Magatartására nézve irányadó lehet *A férfi impotenciája és annak gyógyítása* című, először éppen 1923-ban megjelent könyvének még az 1931-es kiadásban is változatlanul hagyott Előszava: „Külön köszönettel kell adóznom kollégáimnak, kik bizalmukkal kitüntettek és akiknek segítségével az aránylag értékes beteganyaghoz jutottam. Különösen azóta becses nekem ez a bizalom, amióta a Magyarországi Pszichoanalitikai Egyesületből kiváltam. Ezzel a kiválással elvi álláspontom egy árnyalattal sem változott meg. Maradtam a régi freudista, aki voltam.” (Feldmann 1931, III.).

A mozgalmi vihar elültével Feldmann ugyanolyan természetességel támaszkodik Ferenczi eredményeire, meg sem kérdőjelezve annak *szakmai* hozzáértését, mint azelőtt. Többször is hivatkozik Ferenczi nagy témáira és/vagy mára klasszikusnak számító műveire. Így 1925-ben például – lábjegyzetben – *A valóságérzék fejlődésfokai*-ra (Feldmann 1925/1998, 32.), és a szimbolikára: „A hídszimboliká-

² „A Feldmann-ügy most már valószínűleg örökre kideríthetetlen epizódja marad a magyar pszichoanalízis történetének. [...] Később Feldmann kivándorolt Amerikába, s pszichoanalitikus lapokban publikált; valószínűleg sikerült tehát – már Freud halála után – »visszaszivárognia« a nemzetközi egyesületbe.” (Harmat 1991, 135. old., 4. jegyz.)

val előttem már Ferenczi behatóan foglalkozott, az itten közlendő eset is csak az ő állításait igazolja.” Lábjegyzetben: „Ferenczi: *Die Symbolik der Brücke*. És Ferenczi: *Die Brückensymbolik und die Don-Juan Legende*. Intern. Zeitschr. Für Psychoanalyse 1921/2 és 1922/3.” (uo. 62.). Ugyanebben a művében Feldmann kétszer is használja a patoneurózisok elméletét: „Ugyanaz a jelenség, melyet Ferenczi, a háború súlyos kozmetikai sérültjeinél leírt; ezeknél is, a súlyosan narcisztikus sérülés, az énszeretést túlfokozta és »patoneurózi« (Ferenczi) vont maga után.” (uo. 50.). „Ebben az értelemben a terhességi neurózis egy patoneurózis (Ferenczi).” (uo. 176.). Az *Idegesség és ösztönélet* című, évszám nélküli tanulmánygyűjteményében Ferenczinek a ticről írott nézeteire épít, másutt a trágár szavakról szóló eszmefuttatásra. „Ferenczi mutatott rá a ticnek arra a formájára, melyet egy narcisztikus betegségnek foghatunk fel.” (Feldmann é.n., 123.). „Egy kitűnő és mély szántású dolgozatban (»A trágár szavak lélektani jelentősége«. Lélekelemzés.) Ferenczi is különös figyelemre méltatja ezt a jelenséget.” (Feldmann 1931, 34.)³ Már az eddig idéettek közül is nyilvánvaló, hogy Ferenczi munkásságát Feldmann megkerülhetetlennek tartja, nézeteit sokszor saját kutatásaival, tapasztalataival is igazolja, s értékelése időnként („kitűnő és mély szántású dolgozat”) meglepően méltató.

Van két, nagy jelentőségű elméleti újítása Ferenczinek, amelyekre Feldmann többször is kitér. Ezek: az anya- és apahipnózis és a Thalassa-gondolat. Az első meglétét Feldmann további kommentárt nem igénylő tényként fogadja el: „A suggestio *Ferenczi* megállapításai szerint – aki apasuggestiót, tehát szigorú, erélyes formában történőt és anyasuggestiót, tehát szelíd, kérlelő formában történőt különböztet meg – az ember szüleihez való infantilis libidinózus viszonyán alapszik.” (Feldmann 1931, 9.) és „Ez is mutatja, hogy a hypnózis tulajdonképpen a medium sexuális alávetettségi kívánságain épül fel. (Lásd *Ferenczi* felfogását az apa- és anyahypnózisról.)” (Feldmann 1931, 118.). A Thalassa-gondolat azonban már elméleti továbbhal-

³ Legújabban: Ferenczi 2000. [Valójában „A trágár szavakról. (Adalék a szexualitás lappangási korszakának lélektanához)” címmel a *Lelki problémák a pszichoanalízis megvilágításában* c. gyűjteményes kötetben (1912, 96-111.), és nem a *Lélekelemzés* c. kötetben jelent meg. (A szerk.)]